

Περιήγηση

Ολόγυρά του πεδιάδες και λόφοι, με κατάλοιπα από την προϊστορική ως την βυζαντινή εποχή. Ανάμεσά τους τέσσερις λίμνες και περιποιημένα αμπελοτόπια. Το φθινόπωρο σπίτια και κελλάρια, με άρωμα τσίπουρου και κρασιού. Και απέναντι, στο βορρά, το Καϊμακτσαλάν, η τρίτη ψηλότερη κορυφή των ελληνικών βουνών. Είναι το Αμύνταιο, ένας ακρίτας, στις εσχατιές της Δυτ. Μακεδονίας και της Ελλάδας.

Αμύνταιο

Πολυδιάστατη γοητεία

ΚΕΙΜΕΝΑ: Θεόφιλος Μπασγιουράκης,
Δρ. Πάνικος Χρυσσοστόμου, Δρ. Ελληνίκη Ναούμ, Ανδρέας Τσώκας

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ: Άννα Καλαϊτζή, Στέλιος Γαβριηλίδης
Οι φωτογραφίες των Αρχαιολογικών Χώρων είναι από το αρχείο των Αρχαιολόγων-Συγγραφέων

Λίμνη Πετρών. Στην γαλήνη του δειλινού.

Υψίπεδο Αμυνταίου. Σε μέσο υψόμετρο 600 περίπου μέτρων εκτείνονται αμπελοτόπια και ήπιες, καλλιεργημένες λοφοπλαγιές.

ΕΝΑΣ ΙΔΙΑΙΤΕΡΟΣ ΠΡΟΟΡΙΣΜΟΣ

Αισθάνομαι μια παράξενη γοητεία κάθε φορά που αφήνω πίσω μου τον συνωστισμό των μεγάλων αστικών κέντρων και των εθνικών οδών και παίρνω τους ήσυχους επαρχιακούς δρόμους, με τα βουνά και τις πεδιάδες, τις μικροπόλεις και τα χωριά. Το Αμύνταιο είναι εδώ και πολλές δεκαετίες – αγαπημένος προορισμός. Αποτελεί, άλλωστε, ένα από τα κομβικά σημεία της διαδρομής προς την Φλώρινα και τις Πρέσπες. Τα γεωφυσικά του χαρακτηριστικά είναι ιδιαίτερα συναρπαστικά: είναι χτισμένο σ' ένα εκτεταμένο υψίπεδο, με μέσο υψόμετρο **600** περίπου μέτρων, κυριολεκτικά στο κέντρο ενός γιγαντιαίου φυσικού κυκλικού τείχους. Ενός τείχους που σχηματίζουν πέντε από τους υψηλότερους ορεινούς όγκους – όλοι πάνω από τα 2.000

μέτρα – της Μακεδονικής γης: το **Καϊμακτσαλάν** με **2.524** και ο **Βαρνούντας** με **2.330** μέτρα, στα Β σύνορα με τα Σκόπια. Στα Δ, με υψόμετρο **2.123μ.**, ορθώνεται το **Βέρον** ή **Βίτσι**, ενώ στα Ν το **Σινιάτσικο** ή **Άσκιο** με **2.111** μέτρα. Τέλος, στα Α-ΝΑ, εκτείνεται η κορυφογραμμή του **Βερμίου**, με μέγιστο υψόμετρο **2.065** μέτρα. Το Αμύνταιο, ωστόσο, δεν περιβάλλεται μόνον από βουνά. Τέσσερις λίμνες σχηματίζονται στο λεκανοπέδιο, δύο σε μικρή απόσταση, προς τα ΒΑ και άλλες δύο σε μεγαλύτερη απόσταση, προς τα ΝΔ. Στα ΒΑ είναι η **Βεγορίτιδα**, που με έκταση **54.000** στρεμμάτων, είναι η τρίτη μεγαλύτερη φυσική λίμνη της Ελλάδας, μετά την Τριχωνίδα και την Βόλβη. Είναι επίσης η **Λίμνη Πετρών**, που με **12.000** στρέμματα καταλαμβάνει την 12^η θέση μεταξύ των ελληνικών φυσικών λιμνών. Οι δύο άλλες λίμνες στα ΝΔ εί-

να η **Χειμαδίτιδα**, με **9.000** στρέμματα και η πολύ μικρότερη **Ζάζαρη**, με **1.850** μόλις στρέμματα. Πουθενά αλλού στην Ελλάδα δεν υπάρχει αστικό κέντρο, που να γειτνιάζει τόσο άμεσα με τέσσερις φυσικές λίμνες.

Σ' αυτό το τόσο ιδιαίτερο φυσικό περιβάλλον, με τις εκτεταμένες και εύφορες πεδιάδες, οι γεωργικοί πληθυσμοί της περιοχής έχουν αναπτύξει ποικίλες δραστηριότητες, σημαντικότερη από τις οποίες είναι η αμπελουργία. Εδώ άλλωστε, βρίσκεται ο πιο ηπειρωτικός ελληνικός αμπελώνας όπου, σε υψόμετρα ανάμεσα στα 600 και 750 μέτρα, καλλιεργείται η πιο φημισμένη ερυθρή ποικιλία της Βορείου Ελλάδος, το **Ξινόμαυρο**. Είναι υπέροχο το θέαμα των πειθαρχημένων αμπελώνων στις πεδιάδες και τις ήπιες λοφοπλαγιές, που φόντο έχουν τα γύρω ψηλά βουνά ή τις καταγάλανες επιφάνειες των λιμνών.

Μια από τις ιδανικότερες εποχές για

επίσκεψη είναι η περίοδος ανάμεσα σε φθινόπωρο και χειμώνα. Είναι τότε που η ατμόσφαιρα καθαρίζει, ο καιρός δροσερεύει χωρίς να είναι κρύος κι ο ήλιος ζεσταίνει τα μεσημέρια χωρίς να καίει. Κι ακόμα είναι τότε, που τα χρώματα στα κληματόφυλλα και στα κλαδιά των δέντρων παίρνουν γήινες αποχρώσεις και γλυκαίνουν, δεξαμενές και βαρέλια φιλοξενούν στα έγκατά τους το νέο κρασί, την ώρα που τα πρώτα τσίπουρα αρχίζουν να μοσχοβολάνε στα παραδοσιακά καζαναριά.

Μια τέτοια ωραία εποχή, στα τελειώματα του Νοέμβρη, επιλέγουμε- για άλλη μια φορά- να επισκεφθούμε την πόλη του Αμυνταίου και την γύρω περιοχή. Σας καλούμε λοιπόν, να ταξιδέψετε κι εσείς μαζί μας στον ωραίο αυτό τόπο, να γνωρίσετε τους αρχαιολογικούς χώρους και το υπέροχο φυσικό περιβάλλον, να περιπλανηθείτε νοσταλγικά στις παραδοσιακές του γειτονιές.

Σιδηροδρομικός Σταθμός Αμυνταίου. Μια γραφική νότα, στο ανατολικό άκρο της πόλης, της τοπικής σιδηροδρομικής γραμμής που συνδέει την ακριτική Φλώρινα με την Θεσσαλονίκη.

**«Ο ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΤΕΣΣΑΡΩΝ ΛΙΜΝΩΝ»
ΤΟΥ ΛΕΚΑΝΟΠΕΔΙΟΥ ΑΜΥΝΤΑΙΟΥ
ΦΛΩΡΙΝΑΣ (6.500-585 π. Χ.)**

*Δρ. Πανίκος Χρυσοστόμον
Προϊστάμενος Τμήματος Αρχαιολογικών
Χώρων*

Ηλεκάνη του Αμυνταίου, που αποτέλεσε την τελική κατάληξη της γεωλογικής κατάτμησης του παλαιότερου και ευρύτερου Πελαγονικού λεκανοπεδίου, υπήρξε λόγω της περιβαλλοντικής ποικιλομορφίας της, αλλά και της καίριας γεωγραφικής της θέσης, σταθερό πέρασμα στις μετακινήσεις των κυνηγετικών ομάδων της Παλαιολιθικής, πολύ πριν από τη δημιουργία των γεωργοκτηνοτροφικών οικισμών. Η απρόσμενη αποκάλυψη λίθινων εργαλείων και απολιθωμένων οστών ελέφαντα της μέσης παλαιολιθικής σε κοίτη αρχαίου χειμάρρου στο

Ορυχείο Αμυνταίου, επιβεβαίωσε την παλαιότερη ανθρώπινη παρουσία, αλλά και την άσκηση θηρευτικών δραστηριοτήτων στο συγκεκριμένο χώρο.

Η ΝΕΟΛΙΘΙΚΗ ΕΠΟΧΗ

Μόνιμη κατοίκηση στην περιοχή διαπιστώνεται στα μέσα της 7ης χιλιετίας π. Χ. όταν εμφανίστηκαν σταδιακά, κοντά σε λίμνες ή έλη, οι πρώτες 11 νεολιθικές εγκαταστάσεις. Η δυναμική παρουσία τους καταδεικνύει όχι μόνο την πρώιμη εδραίωση του νέου παραγωγικού τρόπου ζωής, αλλά και τον καθοριστικό ρόλο που διαδραμάτισε ο συγκεκριμένος χώρος στη διαμόρφωση και διάδοση των νέων ιδεών από την ελληνική ενδοχώρα προς τα κεντροδυτικά Βαλκάνια.

Η 15ετής και πλέον εντατική ερευνητική προσπάθεια της Εφορείας Αρχαιοτήτων Φλώρινας σε αρχαιολογικές θέσεις του

Το Λιμνοχώρι II, αποτελεί προς το παρόν την πρωιμότερη στον ευρωπαϊκό χώρο σαφή ένδειξη της προσπάθειας του νεολιθικού γεωργοκτηνοτρόφου, να ενταχθεί μόνιμα σε ένα υδάτινο περιβάλλον.

λεκανοπεδίου και κυρίως στο ορυχείο Αμυνταίου της ΔΕΗ, είχε ως αποτέλεσμα τη συγκέντρωση πολυάριθμων και εξαιρετικής σπουδαιότητας ευρημάτων και δεδομένων σχετικών με κάθε τομέα της τοπικής διαχρονικής ανθρώπινης δραστηριότητας. Πράγματι η πρώτη προσέγγιση και ερμηνεία τους όχι μόνο καλύπτει το μεγάλο κενό της έρευνας για την νευραλγική αυτή περιοχή, αλλά εμπλουτίζει σε ουσιαστικό βαθμό τις γνώσεις μας για την προϊστορία του ευρύτερου χώρου ή ακόμη και ανατρέπει παγιωμένες θέσεις ή ερμηνευτικές προσεγγίσεις. Το πρώτο και βασικότερο στοιχείο που προκύπτει αβίαστα από την παρατήρηση και μόνο της χωροθέτησης των προϊστορικών θέσεων εγκατάστασης στην περιοχή του Αμυνταίου είναι η άμεση σχέση τους με το νερό, είτε με τη μορφή χειμάρρων ή ποταμών, είτε με τη μορφή λιμνών ή ελωδών εκτάσεων. Ο βαθμός εγγύτητας τους με το υδάτινο στοιχείο, αλλά και ο τρόπος δόμησης των κατοικιών τους και οργάνωσης του οικιστικού τους χώρου τις διακρίνει σε χερσαίες, παρόχθιες ή λιμναίες, χωρίς ωστόσο να υπάρχουν πάντοτε σαφή όρια μεταξύ τους.

Οι πρώτοι χερσαίοι οικισμοί δημιουργήθηκαν στο λεκανοπέδιο Αμυνταίου γύρω στο **6.500 π. Χ**. Ήταν σχετικά μικροί σε έκταση και προς το τέλος της 7^{ης} χιλιετίας περιβάλλονταν από ρηχή τάφρο. Οι κατοικίες τους αρχικά ήταν κυκλικές και σκαμμένες εν μέρει κάτω από το έδαφος, ενώ αργότερα ήταν επίγειες κατασκευασμένες από πασσάλους, δοκάρια και πλέγμα επενδυμένο με αχυροππλό. Αργότερα, στο άμισό της 6^{ης} χιλιετίας, ο οικιστικός χώρος οριοθετούνταν από επάλλπες βαθιές τάφρους, ενώ τα οικήματα έγιναν επίγεια ή υπερυψωμένα, ήταν μονόχωρα και είχαν τετράγωνη κάτοψη. Σε ένα από τα σπίτια αυτά διαπιστώθηκε μετά από 8.000 χρόνια η πρωιμότερη γνωστή ανθρώπινη τραγωδία, όπου 3 από τα ενήλικα μέλη μιας οικογένειας βρήκαν φρικτό θάνατο από πυρκαγιά, όταν εγκλωβίστηκαν μετά την εκδήλωσή της στον πρώτο όροφο. Οι συχνές κατα-

Η λεκάνη του Αμυνταίου

στροφές από φωτιά διέσωσαν πολυάριθμα στοιχεία και για τις χερσαίες κατοικίες της 5^{ης} χιλιετίας π. Χ. όπου φαίνεται ότι αυτές ήταν μονώροφες ή διώροφες με ένα έως τρία δωμάτια ή με προστώο στην είσοδό τους. Οι κατοικίες, προς το τέλος της νεολιθικής εποχής, ήταν υπόσκαφες κυκλικές ή ισόγειες με τετράγωνη κάτοψη και συχνά με ασβεστολιθικό δάπεδο. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα λείψανα μεμονωμένων μεγάλων κατασκευών διαστάσεων 9X15μ. περίπου, που εμφανίζονται κατά την 4^η χιλιετία και αφορούν μάλλον σε διώροφα οικήματα.

Η σταδιακή εξοικείωση του ανθρώπου με το υδάτινο στοιχείο και η αντιμετώπιση των ειδικών συνθηκών που αυτό δημιουργεί, του επέτρεψε την πετυχημένη και ολοκληρωτική εγκατάστασή του στις λίμνες και τα έλη του λεκανοπεδίου του Αμυνταίου. Το Λιμνοχώρι II, που βρίσκεται στη βόρεια όχθη της λίμνης Χειμαδίτιδας και χρονολογείται πριν από τα μέσα της 6^{ης} χιλιετίας π. Χ., αποτελεί προς το παρόν την **πρωιμότερη** στον ευρωπαϊκό χώρο σαφή ένδειξη της προσπάθειας του νεολιθικού γεωργοκτηνοτρόφου, να ενταχθεί μόνιμα σε ένα κατ' εξοχήν υδάτινο περιβάλλον. Οι υπόλοιποι 7 οικισμοί δημιουργούνται κυρίως στο β' μισό της 6^{ης} χιλιετίας και επιβιώνουν έως και την 4^η χιλιετία. Ο οι-

Τα υπερυψωμένα κτίσματα ήταν μονώροφα ή διώροφα, όπως φαίνεται στο σπάνιο και εξαιρετικά διατηρημένο πήλινο ομοίωμα που βρέθηκε σε μια από τις κατοικίες.

κιστικός τους χώρο, που αποτελούνταν από συστάδες αυτόνομων κατοικιών ή κατοικιών σε κοινές εξέδρες, περιβαλλόταν από απλό ή διπλό ξύλινο φράκτη και επικοινωνούσε μέσω ξύλινων διαδρόμων με τον εγγύτερο χερσαίο χώρο.

Τα υπερυψωμένα κτίσματα ήταν και εδώ μονώροφα ή διώροφα, όπως φαίνεται στο σπάνιο και εξαιρετικά διατηρημένο πήλινο ομοίωμα που βρέθηκε σε μια από αυτές. Στην περίπτωση των διώροφων κατοικιών, ο πάνω όροφος και η σοφίτα χρησιμοποιούνταν για τη διαμονή και τη λειτουργία του νοικοκυριού, ενώ ο κάτω όροφος που είχε ασβεστολιθικό δάπεδο και κτιστό παχνί, εξυπηρετούσε τον σταυλισμό των ζώων. Στο χώρο διαμονής, όπως φάνηκε στα στρώματα καταστροφής, υπήρχαν εστίες και φούρνος,

θρανία και πάγκοι, τετράγωνα θήκες, μυλόλιθοι και τριπτήρες, λίθινα και οστέινα εργαλεία, πολλά μεγάλα αποθηκευτικά αγγεία, καθώς και αγγεία προετοιμασίας και κατανάλωσης της τροφής. Τέτοιες κατασκευές και αντικείμενα, αλλά και πλήθος άλλα από εύθαρτο υλικό αποτελούσαν αναπόσπαστο τμήμα της οικοσκευής κάθε νεολιθικής κατοικίας. Στην τελευταία θα ανήκε προφανώς και σειρά σκευών και επίπλων από ποικίλο οργανικό υλικό και κυρίως από ξύλο, όπως το **αρχαιότερο** στο είδος του **τετραποδικό σκαμνί** ηλικίας 7,5 χιλιάδων χρόνων, που βρέθηκε στα στρώματα της περιόδου στον οικισμό του Λιμνοχωρίου II.

Κατά την 4^η χιλιετία οι λιμναίες εγκαταστάσεις αποκτούν διαφορετική χωροοργάνωση, αφού τα υπερυψωμένα πασσα-

Στις δώροφες κατοικίες, ο πάνω όροφος και η σοφίτα χρησιμοποιούνταν για τη διαμονή και τη λειτουργία του νοικοκυριού, ενώ ο κάτω όροφος για τον σταυλισμό των ζώων.

Το αρχαιότερο στο είδος του τετραποδικό σκαμνί ηλικίας 7,5 χιλιάδων χρόνων, που βρέθηκε στα στρώματα της περιόδου στον οικισμό του Λιμνοχωρίου II.

Οι κάτοικοι ασχολούνταν με τη γεωργία και την κτηνοτροφία, αλλά και με την περιστασιακή άσκηση τροφосуλλεκτικών δραστηριοτήτων, όπως το κυνήγι άγριων ζώων και πτηνών, το ψάρεμα και η καρποσυλλογή.

λόπηκτα σπίτια συναντώνται σε σειρές με παράλληλη διάταξη και άμεση γειτνίαση το ένα με το άλλο.

Ως προς τις παραγωγικές δραστηριότητες των νεολιθικών κατοίκων, τα άφθονα αρχαιοβοτανικά και οστεολογικά κατάλοιπα, αλλά και τα πολυάριθμα τέχνεργα από τις ανθρωπογενείς επιχώσεις των οικισμών, επιβεβαίωσαν τη συστηματική και προγραμματισμένη ενασχόληση των κατοίκων του λεκανοπεδίου Αμυνταίου

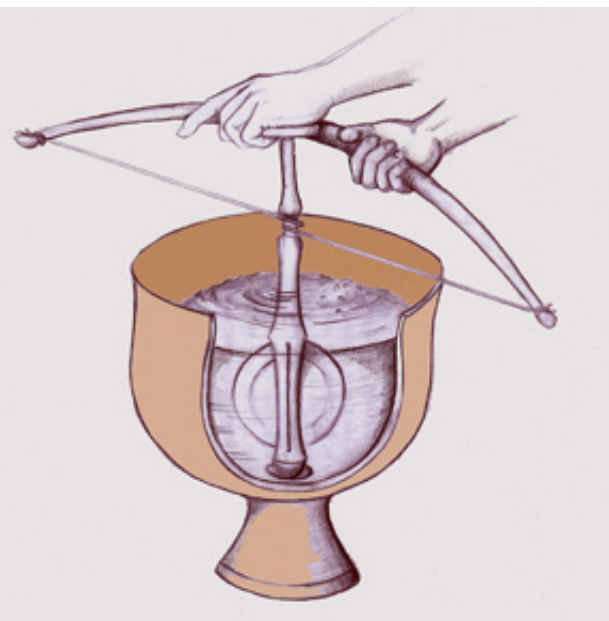
με τη γεωργία και την κτηνοτροφία, αλλά και με την περιστασιακή άσκηση τροφосуλλεκτικών δραστηριοτήτων, όπως το κυνήγι άγριων ζώων και πτηνών, το ψάρεμα και η καρποσυλλογή.

Εκτός από τη συνήθη παρουσία λίθινων και οστέινων εργαλείων, η συμμετοχή του ξύλου ως μέρους του σχετικού νεολιθικού εξοπλισμού και των μέσων υλοποίησης ποικίλων εργασιών, τεκμηριώνεται από ένα μοναδικό στον ελλαδικό

Εκτός από λίθινα και οστέινα εργαλεία, η συμμετοχή του ξύλου ως μέρους υλοποίησης ποικίλων εργασιών, τεκμηριώνεται από ένα μοναδικό στον ελλαδικό χώρο σύνολο αντικειμένων.

Μία επιπλέον έμμεση ένδειξη για την αξιοποίηση του ξύλου προκύπτει από τα ίχνη τριβής αναδευτήρα (προϊστορικού μίξερ), που εντοπίζονται στη βάση των κεραμικών σκευών.

κεραμικών σκευών. Η διαπίστωση αυτή είναι ιδιαίτερα σημαντική, καθότι αφορά στην πρώτη τεκμηριωμένη χρήση της συγκεκριμένης τεχνικής για την παρασκευή χυλών κατά το α΄ μισό της 6ης χιλιετίας π. Χ.

Τα κεραμικά σκεύη, με μια εξαιρετική ποικιλία σχημάτων, κατασκευαστικών εφαρμογών και διακοσμητικών στοιχείων αποτέλεσαν ήδη από την αρχή του παραγωγικού σταδίου και στην περιοχή του λεκανοπεδίου, όπως και αλλού, το κύριο συνοδευτικό μέσο του νεολιθικού ανθρώπου στην καθημερινή του ζωή. Στις επιχώσεις των οικισμών αλλά κυρίως στις χερσαίες και λιμναίες κατοικίες εντοπίστηκε πλήθος τέτοιων αγγείων τα οποία εξυπηρετούσαν ανάγκες μεταφοράς, αποθήκευσης προϊόντων παραγωγής, καρπών και σπόρων ή προετοιμασίας της τροφής για κατανάλωση.

Πέρα από την κατασκευή αγγείων, οι κάτοικοι του λεκανοπεδίου του Αμυνταίου ασχολήθηκαν συστηματικά ήδη από τα μέσα της 7^{ης} χιλιετίας και με άλλες οικοτεχνικές δραστηριότητες, οι οποίες κάλυπταν ποικίλες καθημερινές ανάγκες όπως με την υφαντική, την επεξεργασία δερμάτων, τη ψαθοπλεκτική και καλαθοπλεκτική κ.α. Ειδικότερα για την υφαντική, αν και δεν διασώθηκε αυτούσιο το προϊόν της, συγκεντρώθηκε άφθονο υλικό που σχετίζεται με το γνέσιμο, την ύφανση (βάρη αργαλειού) ή το είδος, το πάχος και το πλέξιμο της κλωστής. Πιο άμεσες πληροφορίες για την ενδυμασία προέρχονται από τα πήλινα ανθρωπόμορφα ειδώλια, στα οποία αποδίδονται

χώρο σύνολο αντικειμένων. Το σύνολο αυτό περιλαμβάνει μεταξύ πολλών άλλων, ένα γουδοχέρι για το κοπάνισμα ή την αποφλοίωση σπόρων ή καρπών, σπειλεούς σύνθετων εργαλείων, τμήματα από δύο βάρκες και μια ξύλινη λεκάνη. Μία επιπλέον έμμεση ένδειξη για την αξιοποίηση του ξύλου προκύπτει από τα ίχνη τριβής αναδευτήρα (προϊστορικού μίξερ), που εντοπίζονται στη βάση των

Πιο άμεσες πληροφορίες για την ενδυμασία προέρχονται από τα πήλινα ανθρωπόμορφα ειδώλια, στα οποία αποδίδονται διάφορα σχέδια φορεμάτων.

Στα πήλινα ανθρωπόμορφα μικροπλαστικά έργα, που είναι κατά κανόνα γυναικεία, τονίζεται ο γονιμικός τους ρόλος και η προεξάρχουσα κοινωνική θέση της γυναίκας. Από αυτά ξεχωρίζει η εγκυμονούσα μορφή σε στάση περισυλλογής που χρονολογείται στο Β΄ μισό της 7ης χιλιετίας π. Χ.

διάφορα σχέδια φορεμάτων.

Εντελώς ξεχωριστή ενόπτητα αντικειμένων ή καθιερωμένων πρακτικών και συνηθειών, που αποσυνδέονται από την παραγωγική διαδικασία και σχετίζονται με τις πεποιθήσεις και τις δοξασίες του νεολιθικού ανθρώπου, αποτελούν τα ειδώλια ανθρώπων και ζώων, τα κοσμήματα, οι σφραγίδες, τα σύμβολα και οι

ανθρώπινες ταφές. Από την περιοχή του Αμυνταίου συνελήγη πληθώρα τέτοιων καταλοίπων ιδεολογικής έκφρασης.

Στα πήλινα ανθρωπόμορφα μικροπλαστικά έργα, που είναι κατά κανόνα γυναικεία, τονίζεται ο γονιμικός τους ρόλος και η προεξάρχουσα κοινωνική θέση της γυναίκας. Από αυτά ξεχωρίζει η εγκυμονούσα μορφή σε στάση περισυλλογής

Ξεχωριστό ενδιαφέρον αποτελεί η επιβεβαίωση της εφαρμογής piercing στην αρχή της 6ης χιλιετίας π. Χ. αφού σε αρκετά ειδώλια αποδίδεται η εντελώς ασυνήθιστη προτίμηση στη διακόσμηση του κάτω μέρους του χείλους, με την προεξοχή ή την διάτρηση του υποχείλιου.

Πολυάριθμα αντικείμενα κατασκευασμένα από κόκκαλο, λίθο, θαλασσίνο όστρεο, πηλό, ξύλο και μέταλλα όπως ο χρυσός. *(δεξιά επάνω)*

Ενδιαφέρον επίσης παρουσιάζει η εμφάνιση εγχάρακτων στοιχείων σε πήλινα ή λίθινα αντικείμενα που καταδεικνύει την ύπαρξη ενός κώδικα συμβόλων, που πιθανόν να σχετίζεται με ένα σύστημα πρωτογραφής, γνωστό από τη λίθινη σφραγίδα των Γιαννιτσών *(δεξιά, κάτω αριστερά)*. Επίσης και η αρίθμηση και η καταγραφή στοιχείων ήταν μάλλον συνηθισμένη καθώς εντοπίστηκε πληθώρα πήλινων σφαιριδίων αλλά και πήλινων πινακίδων με τελείες, σε οριζόντιες εγχάρακτες ζώνες. *(δεξιά, κάτω δεξιά)*.

που χρονολογείται στο β' μισό της 7^{ης} χιλιετίας π. Χ. και η τετραποδική καθιστή μορφή από τη Θεσσαλία (αρχές 6^{ης} χιλιετίας π. Χ.). Η ερμηνεία της λειτουργίας τους είναι δύσκολη. Ωστόσο η συχνή παρουσία της γυναικείας μορφής κοντά σε εστίες και φούρνους ή ζεύγους μέσα σε αντίστοιχα ομοιώματα, όπου συγκεντρωνόταν η οικογένεια και λάμβαναν χώρα οι διαδικασίες τροφοπαραγωγής, δηλώνει την άσκηση τελετουργικών πράξεων στο συγκεκριμένο χώρο, οι οποίες αποσκοπούσαν ενδεχομένως στην διασφάλιση της ομαλής λειτουργίας των ενδοοικιακών ή γενικότερα των παραγωγικών εργασιών.

Στα ίδια τα ειδώλια, επίσης, εκτός από τα άλλα χαρακτηριστικά παρατηρούνται συχνά στο κεφάλι και στο λαιμό πρόσθετα στοιχεία, που αναγνωρίζονται ως σκουλαρίκια, περιδέραια ή περιάπτα. Από όλες τις νεολιθικές εγκαταστάσεις

συγκεντρώθηκαν πολυάριθμα τέτοια αντικείμενα κατασκευασμένα από όλα τα διαθέσιμα υλικά όπως το κόκκαλο, ο λίθος, το θαλασσινό όστρεο, ο πηλός, το ξύλο ή ακόμη και το μέταλλο, όπως ο χρυσός. Είναι πραγματικά εντυπωσιακή αυτή η διαχρονική ανάγκη του νεολιθικού ανθρώπου να στολίζει το σώμα του, προβάλλοντας για αισθητικούς ή προσδιοριστικούς σκοπούς μια άλλη εικόνα στον κοινωνικό του περίγυρο. Ξεχωριστό ενδιαφέρον αποτελεί η επιβεβαίωση της εφαρμογής **piercing** στην αρχή της 6ης χιλιετίας π. Χ. αφού σε αρκετά ειδώλια της περιόδου αποδίδεται η εντελώς ασυνήθιστη προτίμηση στη διακόσμηση του κάτω μέρους του χείλους, με την προεξοχή ή την διάτρηση του υποχειλίου.

Ενδιαφέρον επίσης παρουσιάζει η εμφάνιση εγχάρακτων κυρίως στοιχείων σε πήλινα ή λίθινα αντικείμενα και ειδικότερα σε πλακίδια, σφραγίδες ή σφονδύ-

λια. Τα μοτίβα είναι γραμμικά σε απλή ή σύνθετη μορφή και συνδυάζονται συχνά με μικρούς κύκλους ή ελλείψεις. Η πανομοιότυπη σχεδόν επανάληψή τους σε διαφορετικά χρυσικά ή μη είδη και η παρουσία τους σε διαφορετικούς οικισμούς καταδεικνύει την ύπαρξη ενός ευρύτερα καθιερωμένου κώδικα συμβόλων, που πιθανόν να σχετίζεται με ένα σύστημα πρωτογραφής, γνωστό από τη λίθινη σφραγίδα των **Γιαννιτών** και την ξύλινη πινακίδα του **Δισπλιού** των αρχών της 5^{ης} χιλιετίας π. Χ.

Η αρίθμηση επίσης και η καταγραφή στοιχείων ήταν μάλλον συνηθισμένη στα πρώιμα εκείνα χρόνια, αφού εντοπίστηκε σε συγκεντρώσεις πληθώρα πήλινων σφαιριδίων πρόχειρης κατασκευής, αλλά και πήλινες πινακίδες με τελείες σε οριζόντιες εγχάρακτες ζώνες.

Οι πήλινες σφραγίδες αποτελούν μια εντελώς ξεχωριστή ενότητα αντικειμένων μέσα στο σύνολο των νεολιθικών ανασκαφικών ευρημάτων της περιοχής του λεκανοπεδίου Αμυνταίου. Οι επιφάνειές τους, που έχουν κυκλικό, ελλειψοειδές ή τετράγωνο σχήμα φέρουν γραμμική ή καμπυλόγραμμη διακόσμηση. Αν και η χρήση τους δεν έχει ερμηνευτεί πειστικά, είναι φανερό, εξαιτίας του βάθους των μοτίβων τους, ότι εφαρμόζονταν σε επίπεδο και μαλακό υλικό.

Η μουσική και ενδεχομένως και ο χορός φαίνεται πως κάλυπταν σημαντικό μέρος της ιδεολογικής έκφρασης των νεολιθικών κοινωνιών της περιοχής των λιμνών. Ωστόσο, η σπανιότητα των

μουσικών οργάνων και η ανθρώπινη προέλευση του οστού φλογέρας από τον λιμναίο οικισμό των Αναργύρων IXb δίνει άλλη διάσταση ή εξειδικευμένο προορισμό στη λειτουργία της, πέρα από την ιδιαίτερη ηχητική της αξία.

Οι ταφικές πρακτικές στην περιοχή του Λεκανοπεδίου Αμυνταίου, φανερώνουν μια τοπική και χρονική διαφοροποίηση στη στάση των νεολιθικών κατοίκων του απέναντι στους νεκρούς του. Έτσι συναντώνται σχεδόν ταυτόχρονα, τόσο ενταφιασμοί σε λάκκους και δευτερογενείς ταφές καύσεων σε αγγεία ή λάκκους, όσο και εγχυτρισμοί.

Η παντελής και γενικευμένη σχεδόν απουσία νεκροταφείων, αλλά και τα πρόσφατα στοιχεία, που αφορούν στην ανεύρεση ανθρώπινων οστών και τμημάτων κρανίων στους διάφορους ορίζοντες και αποθέτες και στην υποδομή των διαπέδων κατοικιών των νεολιθικών οικισμών της περιοχής του λεκανοπεδίου Αμυνταίου, φαίνεται να επιβεβαιώνει μάλλον τη διατυπωθείσα άποψη για την έκθεση των νεκρών για αποσάρκωση εκτός των εγκαταστάσεων και για διασπορά ή απόθεση των σκελετικών λειψάνων εντός του οικιστικού χώρου. Η συγκεκριμένη τελετουργική μεταθανάτια διαχείριση των ανθρώπινων σωμάτων, που φαίνεται σε μας τόσο ξένη και σχεδόν αποκρουστική, ενδεχομένως να αποσκοπούσε στην ενσωμάτωση των προγόνων στο χώρο, αλλά και στην αδιάλειπτη συλλογική μνήμη της κοινότητας.

Φλογέρα κατασκευασμένη από οστό, στον λιμναίο οικισμό των Αναργύρων IXb.

Τμήμα από τον μεγάλο αριθμό των τάφων στην Νεκρόπολη τύμβων.

Η ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΧΑΛΚΟΥ

Κατά την Εποχή του Χαλκού οι άνθρωποι εξακολουθούν, όπως και προηγούμενως, να επιλέγουν για εγκατάσταση τις λίμνες, τις παραλίμνιες ζώνες και τα χαμηλά εξάρματα κοντά σε έλη και χειμάρρους.

Η λιμναία εγκατάσταση των Αναργύρων Ι, που βρισκόταν στη βορειοανατολική όχθη της λίμνης Χειμαδίτιδας και καταστράφηκε από φωτιά ήδη κατά την πρώιμη φάση κατοίκισής της (± 1900 π. Χ.), αποτελεί την σημαντικότερη λιμναία θέση της συγκεκριμένης εποχής στη Λεκάνη του Αμυνταίου, αφού καλύπτει έκταση πλέον των 150 στρεμμάτων.

Αντίθετα, οι κερσαίες προϊστορικές εγκαταστάσεις ήταν μικρές σε έκταση και οριοθετούνταν από τάφο ή τοίχο ή οχυρώνονταν με επάλληλους πασσαλόπηκτους φράκτες με σημεία ελέγχου, οι οποίοι διαμόρφωναν αδρά ελλειψοειδή κάτοψη.

Από τους ανασκαμμένους οικισμούς

της περιοχής, δεν διασώθηκαν σημαντικά οικιστικά κατάλοιπα της Εποχής του Χαλκού. Στις διαδοχικές επιχώσεις τους όμως, εντοπίστηκαν ορίζοντες κατοίκησης πλούσιοι σε στοιχεία οικοτεχνικών δραστηριοτήτων με άφθονα διατροφικά απορρίμματα και πολυάριθμα τέχνηρα, όπως αγγεία, λίθινα και οστέινα εργαλεία, ειδώλια, αγκυρόσχημα αντικείμενα κ.α.

Η ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΣΙΔΗΡΟΥ

Σε αντίθεση με όλες τις προηγούμενες περιόδους, η Εποχή του Σιδήρου συνοδεύτηκε από πραγματική πληθυσμιακή έκρηξη. Οι εγκαταστάσεις, αν και καταλαμβάνουν σχεδόν στο σύνολό τους, έκταση το πολύ 15 στρεμμάτων, διευρύνουν την παρουσία τους και στα δυο υψίπεδα της περιοχής του Αμυνταίου. Η σχέση τους με το νερό επίσης διαφοροποιείται, αφού οι περισσότεροι οικισμοί συναντώνται μακριά και σε ασφαλή απόσταση από τις όχθες των λιμνών ή

Η Νεκρόπολη τύμβων

Ένα από τα κεραμικά αγγεία που βρέθηκαν κατά την ανασκαφή στην Νεκρόπολη τύμβων.

των βάλτων. Σαφής είναι τέλος η προτίμσή τους στις ανοικτές επιφάνειες των χαμπλών εκτεταμένων εξαρμάτων και στις ομαλές πλαγιές γυλόφων ή ορεινών σχηματισμών.

Η Εποχή του Σιδήρου, ανασκαφικά, είναι γνωστή μόνο από νεκροταφεία της και ειδικότερα από αυτό του **Αγίου Παντελεήμονα Αμυνταίου**. Πρόκειται για τη γνωστή **Νεκρόπολη τύμβων**, η οποία εντοπίστηκε κατά τη διάνοξη της σιδηροδρομικής γραμμής Έδεσσας-Μοναστηρίου και ανασκάφτηκε εν μέρει τα έτη 1898-99, από το Ρωσικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο Κωνσταντινούπολης (Hammond, 1995). Η ανασκαφική δραστηριότητα στην θέση επανελήφθη το 2001, στα πλαίσια σωστικής έρευνας, μετά από μια και πλέον 100ετία. Από τότε μέχρι σήμερα έχουν αποκαλυφθεί εκατοντάδες τάφοι, οι οποίοι εντάσσονται σε 18 τύμβους.

Οι ταφικές ενότητες της Νεκρόπολης, παρουσιάζουν ποικιλία, τόσο ως προς

το μέγεθος, τη μορφή και τη δομή τους, όσο και ως προς τον αριθμό, το μέγεθος και τη διάταξη των τάφων τους. Ωστόσο, κοινό χαρακτηριστικό σχεδόν όλων είναι η κυκλική οργάνωσή τους γύρω από ένα κεντρικό, επίσης κυκλικό διάκενο και η προτίμηση (με ελάχιστες εξαιρέσεις) των ενταφιασμών σε κιβωτιόσχημους τάφους. Οι ιδιαιτερότητες αυτές, τα ξεχωριστά ταφικά έθιμα του χώρου (συστηματικός διαχωρισμός και τακτοποίηση των οστών των ανακομιδών), αλλά και το πλήθος και η ποιότητα των κτερισμάτων, καθιστούν το νεκροταφείο αυτό **μοναδικό στον βαλκανικό χώρο**.

Πραγματικά, από το σύνολο του ανασκαμμένου χώρου συνελέγησαν πολλές εκατοντάδες αντικειμένων κυρίως από πηλό, χαλκό, σίδηρο, λίθο και σπανιότερα από χρυσό και ελεφαντόδοντο.

Οι κύριες ενότητες των ευρημάτων απαρτίζονται από κεραμικά γραπτά και αβαφή αγγεία, κοσμήματα, προσαρτήματα ενδυμασίας, σιδερένια ή χάλκινα όπλα και εργαλεία, καθώς και από μια σειρά αντικειμένων αδιάγνωστης χρήσης. Η εξαιρετική διατήρηση των κτερισμάτων και του σκελετικού υλικού βοήθησαν, εκτός των άλλων, και στην αποκατάσταση του τρόπου στολισμού του σώματος, της οργάνωσης της κόμης και της ενδυμασίας των κατοίκων του κοντινού οικισμού της Εποχής του Σιδήρου.

Η ταφική χρήση του χώρου της Νεκρόπολης, που φαίνεται να αρχίζει στον 11^ο αιώνα π. Χ., διαρκεί τουλάχιστον 5 αιώνες, και διακόπτεται ξαφνικά στις αρχές του 6ου αιώνα π. Χ. μετά την κατάληψη της Εορδαίας από τους Μακεδόνες και την εξόντωση ή την διαφυγή των γηγενών κατοίκων της προς την Μυγδονία της Κεντρικής Μακεδονίας.

Η σύγχρονη με το νεκροταφείο θέση εγκατάστασης βρισκόταν κοντά στις όχθες της λίμνης Χειμαδίτιδας, οριοθετούνταν από τις κοίτες δυο χειμάρρων και καταλάμβανε έκταση 20 περίπου στρεμμάτων του οικιστικού χώρου της Τοπικής Κοινότητας του Αγίου Παντελεήμονα.

Η εξαιρετική διατήρηση των κτερισμάτων και του σκελετικού υλικού βοήθησαν, εκτός των άλλων, και στην αποκατάσταση του τρόπου στολισμού του σώματος, της οργάνωσης της κόμης και της ενδυμασίας των κατοίκων του κοντινού οικισμού της Εποχής του Σιδήρου.

Οικισμός των Πετρών, στις όχθες της ομώνυμης Λίμνης.

ΣΤΟΝ ΓΡΑΦΙΚΟ ΟΙΚΙΣΜΟ ΤΩΝ ΠΕΤΡΩΝ.

Το πρωινό της 23^{ης} Νοεμβρίου ξημερώνει στο Αμυνταίο πλιόλουστο αλλά παγερό, ο υδράργυρος μόλις φτάνει στους 0 βαθμούς. Την ίδια ώρα στην Θεσσαλονίκη η θερμοκρασία κυμαίνεται στους 8 βαθμούς. Δεν είναι μόνον το υψόμετρο των 600 μέτρων, είναι και το βοριαδάκι, που καταφορίζει με φούρια από τα υψίπεδα του Καϊμακτσαλάν. Βγαίνουμε στο μπαλκόνι μας στο ξενοδοχείο **ΑΤΕΡΟΝ**, μερικές εκατοντάδες μέτρα ανατολικά του Αμυνταίου. Στον Β ορίζοντα μας γνέφουν οι χιονισμένες κορυφές του πανύψηλου βουνού. Μια άλλη κατάλευκη κορυφή διακρίνεται δυτικότερα. Είναι ο Βαρνούνας των Πρεσπών, το δεύτερο ψηλότερο βουνό της περιοχής. Πολύ λιγότερο χειμωνιάτικο είναι το Βέρμιο στ' ανατολικά, με την κορυφή του ακόμη ανέγγιχτη από χιόνι.

Καθώς ανεβαίνει ο ήλιος, διαλύεται σταδιακά η παγωμένη πάχνη κι η καταχνιά. Στην αίθουσα πρωινού το τζάκι έχει ανάψει από νωρίς, είναι αναπόσπαστο συστατικό στοιχείο του ντόπιου σκηνικού. Αχνιστό καφεδάκι και ξεκινάμε για τις **Πέτρες**. Πέντε χιλιόμετρα Β του Αμυνταίου, ο οικισμός των Πετρών είναι χτισμένος στην Δ όχθη της ομώνυμης λίμνης και ακριβώς στους πρόποδες του λόφου με την

Πέτρες, ένα όμορφο χωριουδάκι στην Δ. όχθη της ομώνυμης λίμνης. Ανάμεσα στα δρομάκια του ανακαλύπτουμε πολλά σπίτια παραδοσιακής αρχιτεκτονικής.

Το λιτό, πετρόχτιστο κωδωνοστάσιο του Αγίου Νικολάου, θεμελιωμένο στους βράχους της ακρόπολης των Πετρών. *(δεξιά)*

ακρόπολη και την ελληνιστική πόλη. Καθώς μπαίνουμε στο χωριό, μας υποδέχεται η γνώριμη μυρωδιά του ξύλου από τις καμινάδες των σπιτιών. Στην πλατειούλα, από μια κρήνη με τέσσερις λαξευτές πέτρινες γούρνες, τρέχει άφθονο νερό. Μεγάλη ποσότητα νερού ρέει επίσης κι από ένα τσιμεντένιο αυλάκι, που καταλήγει στην διπλανή λίμνη Πετρών. Το σκηνικό συμπληρώνει ένα περίπτερο παλιό και γραφικό, αλλά κλειστό.

Απέναντι από την πλατειούλα, στους βραχώδεις πρόποδες του λόφου της ακρόπολης δεσπόζει, όρθιο αλλά με εμφανείς τις φθορές του χρόνου, ένα καμπαναριό. Η λιτότητα της πέτρινης σιλουέτας του, δίπλα στην φυσική πέτρα του λόφου, είναι συγκλονιστική. Εξίσου όμορφη είναι και η παρακείμενη, παλιά εκκλησούλα του **Αγίου Νικολάου**. Η τοικοποιία της

είναι στιβαρή και καλοφτιαγμένη, με ευρεία χρήση πωρόλιθου και ενδιάμεσες ξυλοδεσιές. Εξαιρετική είναι και η ανάπλαση της τοικοποιίας από την Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων. Στο εσωτερικό ξεχωρίζει το ξύλινο τέμπλο.

Ένας κεντρικός ασφαλτόδρομος περνάει μπροστά από την εκκλησία και διασχίζει το χωριό προς τα ΒΑ, με κατεύθυνση προς την λίμνη. Στα τελειώματα του χωριού δεσπόζει ένα μεγάλο διώροφο ακατοίκητο. Έχει ενδιαφέρουσα νεοκλασική αρχιτεκτονική, υπολείμματα από λουλακί απόχρωση και χρονολογία ανέγερσης **1907**. Αρχιτεκτονικά στοιχεία των αρχών του 20^{ου} αιώνα αλλά και των δεκαετιών του μεσοπολέμου διατηρούν αρκετά από τα σπίτια του χωριού. Ισόγεια ή με όροφο, με περίτεχνα τουβλάκια και απαλούς χρωματισμούς, κατοικημέ-

Γραφικές εικόνες που αποκαλύπτουν την αυθεντική ταυτότητα του οικισμού των Πετρών, με τις ονομαστές Πιπεριές Φλώρινης και τα σπίτια της παραδοσιακής ντόπιας αρχιτεκτονικής.

να ή ερημικά χαρίζουν μια αύρα παρελθόντος που ομορφαίνει ιδιαίτερα το χωριό. Κάποια καφενεδάκια, παντοπωλεία και άλλα μικρομάγαζα έχουν τις πόρτες τους σφραλιστές. Το καφενείο «ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΝ», ωστόσο, που πρωτολειτούργησε το **1954** από τον κυρ-Θωμά, πατέρα του σημερινού ιδιοκτήτη Αναστάσιου Πετρίδη, εξακολουθεί να λειτουργεί.

ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΠΟΛΗ ΤΩΝ ΠΕΤΡΩΝ

Με την συνοδεία της **Μαρίας Τσονοπούλου**, Αρχαιολόγου Κλασικών Αρχαιοτήτων, ανηφορίζουμε πάνω από τις Πέτρες, τα 400 περίπου μέτρα του καλοστρωμένου χωματόδρομου, που μας οδηγεί στην αρχαία πόλη των Πετρών. Στη συντροφιά μας είναι ακόμη και ο παλιός Αμυνταιώτης φίλος, Οινολόγος και Οινοποιός **Γιάννης Χατζής**. Μαζί του σε ανύποπτο χρόνο, 15 περίπου χρόνια πριν, είχα για πρώτη φορά προσεγγίσει τα δύσβατα, τότε, οικιστικά κατάλοιπα των Πετρών.

Ας αφήσουμε όμως την Αρχαιολόγο **Ελπινίκη Ναούμ**, να μας μιλήσει για το παρελθόν αυτού του τόπου και τα ευρήματα των ανασκαφών.

Ο ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΣ ΧΩΡΟΣ ΠΕΤΡΩΝ ΑΜΥΝΤΑΙΟΥ

*Ε. Ναούμ,
Δρ. Αρχαιολογίας-Μουσειολόγος*

Ηελληνιστική πόλη των Πετρών Αμυνταιού βρίσκεται ΒΑ του νομού Φλώρινας, σε μικρή απόσταση από την ομώνυμη λίμνη των Πετρών και σε άμεση οπτική επαφή με αυτήν. Κτισμένη σε λόφο με υψόμετρο που φτάνει **720** μ. από την επιφάνεια της θάλασσας και περιτριγυρισμένη από ορεινούς όγκους ελέγχει τον κάμπο που απλωνόταν μπροστά της. Η πόλη βρισκόταν στην αρχαιότητα στα όρια του αρχαίου διαμερίσματος της **Εορδαίας** στα σύνορα με την **Λυγκηστίδα**, δηλαδή στα όρια Άνω και Κάτω Μακεδονίας. Η πρώτη κατοίκηση του λόφου εντοπίζεται από την εποχή

Τμήμα της πυκνοκατοικημένης και άριστα αναπλασμένης ελληνιστικής πόλης των Πετρών. (Επάνω)
Μεγάλα πήλινα πιθάρια με εγχάρακτη διακοσμητική ταινία, που διατηρούνται στην κορυφή του λόφου.

του σιδήρου. Η επόμενη φάση στα κλασικά χρόνια, ενώ παρατηρείται συνεχής κατοίκηση του χώρου από τον 4^ο ως τον 1^ο αι. π.Χ. Ο **Φίλιππος Β΄** πιθανότατα ίδρυσε την πόλη με σκοπό τον έλεγχο των συνόρων και την ενοποίηση των τοπικών φυλετικών ομάδων. Η περίοδος μετά τα μέσα του 2^{ου} αι. π.Χ. συμπίπτει με την ακμή της πόλης, γεγονός που σχετίζεται με τη διέλευση της Εγνατίας οδού από την περιοχή. Η κατασκευή της Εγνατίας οδού **130-120 π.Χ.** από τον ανθύπατο **Γάιο Εγνάτιο**, η οποία συνέδεε τη δύση με την ανατολή, ξεκινούσε από τη Ρώμη, έφθανε Δυρράχιο και από εκεί Βυζάντιο, βοήθησε ώστε να αναπτυχθούν οικονομικά πολλές περιοχές από τις οποίες διερχόταν. Ανάμεσα σε αυτές ήταν και περιοχές της Άνω και Κάτω Μακεδονίας, όπως ο οικισμός των Πετρών που γνωρίζει ιδιαίτερη άνθηση αυτή την περίοδο. Η καταστροφή της πό-

λης προσδιορίστηκε στα μέσα του **1^{ου} αι. π.Χ.** σύμφωνα με θησαυρό 125 ασημένιων δηναρίων φυλαγμένο σε ένα αγγείο. Κατά τη διάρκεια του ρωμαϊκού εμφυλίου πολέμου μεταξύ Καίσαρα και Πομπήιου (**48 π.Χ.**), στο έδαφος της Δυτικής Μακεδονίας διεξήχθησαν στρατιωτικές επιχειρήσεις και συγκρούσεις των δυο αντίπαλων στρατευμάτων με αποτέλεσμα οικισμοί της περιοχής να υποστούν απώλειες και καταστροφές. Μέσα σε αυτό το ιστορικό πλαίσιο εντάσσεται και η καταστροφή του οικισμού των Πετρών Αμυνταίου.

Ο χώρος ήταν γνωστός ήδη από το 1913 από επιγραφές που ήταν εντοιχισμένες στην εκκλησία του χωριού των Πετρών τον Αγ. Νικόλαο. Είκοσι χρόνια αργότερα ο αρχαιολόγος **Κεραμόπουλος** πραγματοποίησε μικρή ανασκαφική έρευνα κατά την οποία εντοπίστηκαν θεμέλια οικιών. Από το 1982 ως το 1999 έγιναν

Ευρήματα από τον χώρο του νότιου πλατώματος
Finds from the site of south platoma

1. Τμήμα ανάγλυφου αγγείου
Fragment of a vessel with ornamentation in relief
2. Μυροδοχείο
Incense vase
3. Λύχνος
Oil lamp
4. Μαρμάρινη κεφαλή γυναικείας μορφής
Marble head of a female figure

Η εξαιρετική θέα από τον λόφο των Πετρών, με την ομώνυμη λίμνη και στο βάθος την οροσειρά του Βερμίου

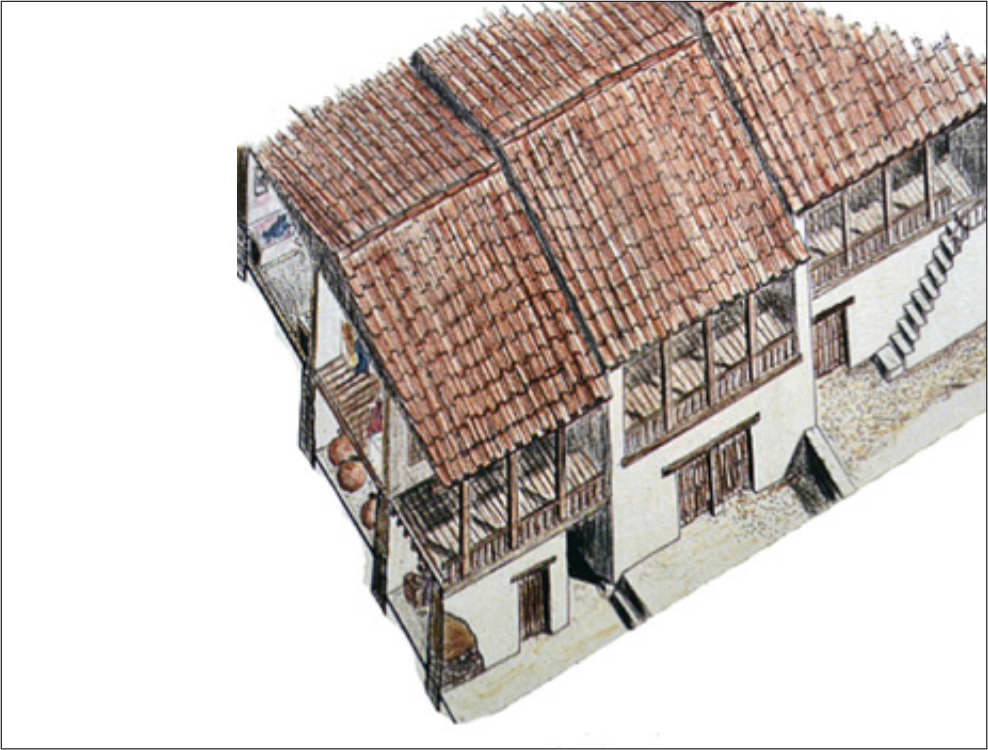

Ενημερωτικές πινακίδες στον αρχαιολογικό χώρο των Πετρών.

συστηματικές ανασκαφικές έρευνες από την δρ. αρχαιολογίας **Π. Αδάμ -Βελένη** και από το 2011 ως σήμερα συνεχίζονται από την ΕΦΑ Φλώρινας με υπεύθυνη αρχαιολόγο την Δρ. αρχαιολογίας -μουσειολόγο **Ε. Ναούμ**. Στόχος της ανασκαφής ήταν η αποκάλυψη των δημόσιων και ιδιωτικών κτιρίων του οικισμού και αναπτύχθηκε σε τρεις τομείς 1) στο νότιο πλάτωμα 2) στη συνοικία της κρήνης 3) στην ακρόπολη στο ανώτατο υψίπεδο του λόφου. Ακολούθησε συντήρηση και ανάδειξη του αρχαιολογικού χώρου που υλοποιήθηκε στα πλαίσια του Γ΄ ΚΠΣ ΠΕΠ Δυτικής Μακεδονίας και του ΕΣΠΑ Δυτικής Μακεδονίας (2011-2015), ώστε ο χώρος να είναι επισκέψιμος και προσβάσιμος στο κοινό.

Πρόκειται για μια μικρή, σχετικά πυκνοκατοικημένη πόλη, με πληθυσμό που κυμαίνεται γύρω στους 5000 κατοίκους. Η πόλη είναι κτισμένη σύμφωνα με το **ελεύθερο πολεοδομικό σύστημα** και

όχι το ιπποδάμειο, ακολουθώντας δηλαδή τις φυσικές κλίσεις του εδάφους. Διέθετε τείχος, τμήματα του οποίου έχουν εντοπιστεί σημειακά. Τα σπίτια οργανώνονται μέσα στις νησίδες κατά ομάδες τριών ή τεσσάρων, το ένα σε επαφή με το άλλο. Η πρόσβαση στα συγκροτήματα των κατοικιών γινόταν από δρόμους παράλληλους προς τις φυσικές καμπύλες του λόφου. Το κάθε σπίτι είχε ωφέλιμο εμβαδόν περίπου 180-200τ.μ., κατά κανόνα σε δύο ορόφους. Τα ισόγεια των σπιτιών ήταν χτισμένα με λασπόκτιστη αργολιθοδομή μέχρι το ύψος του 1μ. περίπου. Από εκεί και πάνω η δόμηση συνεχιζόταν με ωμόπλινθους. Στο ισόγειο υπήρχαν οι βοηθητικοί χώροι του σπιτιού, εργαστήρια για κατασκευή ειδών προς πώληση στο μπροστινό τμήμα του ισόγειου και στο βάθος αποθήκες με πιθανά διάφορων μεγεθών για τη φύλαξη καρπών. Αρκετά συνηθισμένη είναι και η ανεύρεση χειρόμυλων, που τοποθε-

Αναπαράσταση οικιών της ελληνιστικής πόλης Πετρών.

τούνταν πάνω σε κτιστές κατασκευές στις γωνίες δωματίων του ισογείου. Με αυτούς άλεθαν το σιτάρι που ήταν αποθηκευμένο στα πιθάρια. Στον όροφο χωροθετούνταν συνήθως δύο δωμάτια καθημερινής διαβίωσης, ένας γυναικωνίτης και ένας ανδρώνας.

Υπάρχουν ωστόσο και δημόσια οικοδομήματα στον οικισμό, όπως μια κρήνη σε κομβικό σημείο του οικισμού και ένα ιερό του Διός. Τα ειδώλια, οι επιγραφές και τα αγάλματα που έχουν βρεθεί στην ανασκαφή και στη γύρω περιοχή, δίνουν πληροφορίες για τη θρησκευτική ζωή των κατοίκων της πόλης. Κυρίαρχη θεότητα είναι ο Δίας και η Άρτεμις, η θεά του κυνηγιού. Επίσης, ο Ηρακλής κυναγίδας, η Αφροδίτη και ο Έρωτας, καθώς και η Αθηνά και η ανατολικής καταγωγής θεότητα Κυβέλη. Ωστόσο, η ελληνιστική πόλη των Πετρών διέθετε και τοπικό εργαστήριο μιας σημαντικής κατηγορίας αγγείων, των ανάγλυφων

αγγείων. Η διακόσμησή τους είτε είναι φυτική, είτε βασίζεται σε έργα του Ομήρου, είτε σε διονυσιακά, ερωτικά θέματα. Στην πόλη όμως λειτουργούσαν και εργαστήρια μεταλλοτεχνίας, κοροπλαστικής και λιθοδοϊκής. Τέλος, η παρουσία νομισμάτων από περιοχές εντός και εκτός Μακεδονίας μαρτυράει εμπορικές σχέσεις και συναλλαγές σε μια ευρεία γεωγραφική έκταση, ενώ ιδιαίτερα στενή είναι η σχέση της πόλης με την μακεδονική πρωτεύουσα.

Όσον αφορά την αρχαία ονομασία της πόλης δεν υπάρχουν επιγραφικά στοιχεία που να επιβεβαιώνουν κάποια άποψη, ωστόσο έχουν προταθεί η αρχαία πόλη **Κέλλη** και η **Εορδαία**, έδρα του κοινού των Εορδαίων.

Τα ευρήματα από τις συστηματικές έρευνες του αρχαιολογικού χώρου είναι εκτεθειμένα στο **Αρχαιολογικό Μουσείο Φλώρινας** και αποτελούν βασικό τμήμα της συλλογής του.

Λίμνη Πετρών. Αντανακλάσεις ονειρικές.

Η ερειπωμένη τρίκλιτη Βασιλική στην θέση «Κάλε» Πετρών. Η πιθανολογούμενη χρονολόγηση ανάγεται στον 10ο αι. μ.Χ. Το μέγιστο σωζόμενο ύψος είναι 4,30μ. και οι διαστάσεις είναι 16 X 22 μέτρα.

ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ

Απομεσήμερο πια διασχίζουμε προς τα ΒΑ τις Πέτρες και πάμε να συναντήσουμε το Βυζαντινό παρελθόν της περιοχής. Τούτη τη φορά είναι μαζί μας ο Βυζαντινολόγος-ανασκαφέας **Ανδρέας Τσώκας**. Μετά το χωριό εγκαταλείπουμε την άσφαλο που κατευθύνεται αριστερά προς το Κλειδί και συνεχίζουμε ευθεία σε χωματόδρομο. Λίγο αργότερα, ο αγροτικός δρόμος ανηφορίζει και στρέφεται ΝΔ, πλησιάζοντας προς την λίμνη. Ακολουθεί μια διαδρομή επίπεδη, σε οδόστρωμα ομαλό. Λίγο αργότερα κατηφορίζει απότομα ο δρόμος και γίνεται ιδιαίτερα κατοτράχαλος, κατάλληλος μόνον για 4Χ4. Ήδη, το ερειπωμένο περίγραμμα της βυζαντινής Βασιλικής διαγράφεται απέναντί μας.

Σε απόσταση 7 περίπου χιλιομέτρων από το οικισμό των Πετρών ο δρόμος τερ-

ματίζει. Ξεκινάμε με τα πόδια και σ' ένα 5λεπτο, βρισκόμαστε μπροστά στην βαριά ερειπωμένη μεσοβυζαντινή βασιλική. Η ισχυρή της τοικοποιΐα αποτελείται από ακατέργαστους γκριζωπούς δολομιτικούς λίθους. Το έδαφος του υψιπέδου είναι τραχύτατο και γυμνό, κατάσπαρτο από πέτρες. Το εκτεταμένο αυτό κυκλοτερές οροπέδιο, καταλήγει στα όριά του σε υπολείμματα οχύρωσης που, εκτός από ελάχιστα υπερυψωμένα σημεία, σώζεται σε κατάσταση θεμελίωσης.

Στο Δ-ΒΔ τμήμα, το πρηνές κάτω από την οχύρωση είναι δυσπρόσιτο, με κλίση ισχυρή. Ηπιότερες είναι οι Ν-ΝΑ πλαγιές, που καταλήγουν στον περιμετρικό χωματόδρομο, επαφτόμενο σχεδόν με το Β τμήμα της λίμνης. Η θέση της ακρόπολης είναι στρατηγική και η θέα απεριόριστη στον ορεινό και πεδινό ορίζοντα.

Εξ άλλου, η λιτότητα και η μοναχικότητα του τοπίου, μας έχουν συγκλονίσει. Ποτέ

δεν φανταζόμασταν, ότι ένας ταπεινός λασπωμένος αγροτικός δρόμος έξω από τον οικισμό των Πετρών, θα κατέληγε σ' ένα τόπο σαν κι αυτόν.

-Και να σκεφθείτε, ότι μέχρι στιγμής είσα-
στε η μοναδική δημοσιογραφική ομάδα, που
έχει φτάσει ως εδώ, λέει ο αρχαιολόγος
Ανδρέας Τσώκας, που αμέσως αρχίζει να
μας αναφέρει λεπτομέρειες και πληροφο-
ρίες για τον άγνωστο τούτο τόπο.

ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟ ΚΑΣΤΡΟ ΣΤΗ ΘΕΣΗ «ΚΑΛΕ» ΠΕΤΡΩΝ

*Ανδρέας Τσώκας, Αρχαιολόγος Βυζαντινών
και Μεταβυζαντινών Αρχαιοτήτων*

Στη βόρεια όχθη της λίμνης των Πε-
τρών, δεξιά της διάβασης προς την
Κέλλη, εντοπίστηκαν ήδη από τη δεκαε-
τία του '20 ερείπια βυζαντινού κάστρου,
που σχετίζονται με τις αναφορές των
βυζαντινών πηγών για τον Πετέρισκο. Η

θέση του σε στρατηγικό σημείο ελέγχου
και κατόπτευσης συνολικά του βόρει-
ου τμήματος της Εορδαιάς και των πε-
ρασμάτων προς την Λυγκιστική λεκάνη
προκάλεσε την αρχαιολογική έρευνα με
τη μορφή της συνεργασίας της αρμόδι-
ας Εφορείας Αρχαιοτήτων Φλώρινας και
του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας
του ΑΠΘ με την οικονομική υποστήριξη
του Δήμου Αμυνταίου. Από το 2015 δι-
αρκεί η πανεπιστημιακή ανασκαφή στη
θέση, φιλοδοξώντας να προσδιορίσει
αρχαιολογικά τη μορφή και τη λειτουρ-
γία αυτού του κάστρου, που κάθε χρόνο
εντυπωσιάζει τους ανασκαφείς.

Επιγραμματικά η έκταση της οχύρωσης
(50 περίπου στρέμματα), η τριμερής
μορφή ανάπτυξης του οχυρωματικού
προγράμματος με το παρόχθιο τμήμα, το
μεσαίο τμήμα και την ακρόπολη, στην
οποία ορθώνονται τα ερείπια ναού, τα
ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της δόμησης
αλλά και της οργάνωσης του οικιστικού

θέα τμήματος της Λίμνης των Πετρών προς τα δυτικά από τα υπολείμματα του Βυζαντινού Κάστρου στην
θέση «Κάλε».

περιβάλλοντος προσδιορίζουν μια **ακμάζουσα κα-
στροπολιτεία** σε πλήρη λειτουργία στα τέλη του **10^{ου} αι.**, με πιθανή και την πρωιμότερη χρονολογική απόδοσή του. Ο αρχικός εντοπισμός των ερειπίων περίπου διακοσίων οικιών και η χωρική διαμόρφωση ενός διοικητικού κέντρου στην ακρόπολη, μας επιτρέπουν να αναπλάσουμε την εικόνα ενός κάστρου, που προστατεύει σημαντικό πληθυσμό, ταυτόχρονα ελέγχει τις ευρύτερες διόδους επικοινωνίας της περιοχής και αποτελεί έργο κεντρικής πολιτικής επιλογής.

Η θέση του επαληθεύει τη λειτουργία παλαιότερων δρόμων επικοινωνίας, όπως η ρωμαϊκή Εγνατία ή η «βασιλική οδός» των βυζαντινών χρόνων, αλλά μας προσφέρει ενδείξεις για διαφοροποιήσεις στη χάραξη και λειτουργία των αρχαίων δρόμων προς τη δυτική Ορεστίδα ή τη βόρεια Λυγκιστίδα. Ισχυρό παράδειγμα η πιθανή σχέση του κάστρου με το αντίστοιχο της **Σέτινας** (σημ. Σκοπού) στην Πελαγονική λεκάνη.

Μια σημαντική ιδιομορφία του κάστρου του «Κάλε» αποτελούν οι ενδείξεις τοίχισης τμήματος της λίμνης των Πετρών, ενσωματώνοντας στο κάστρο τις καταβόθρες απορροής των νερών της. Στο εσωτερικό των καταβόθρων, σύμφωνα με την προφορική παράδοση, μέχρι τη δεκαετία του '60 λειτουργούσαν νερόμυλοι. Η παρουσία του βυζαντινού κάστρου στη θέση «Κάλε» είναι το κομμάτι που απουσίαζε από τον μνημειακό χάρτη της περιοχής. Η πορεία στις όχθες της λίμνης, όπως σχεδιάζεται στον προγραμματισμό των παρεμβάσεων της Εφορείας, από το νεκροταφείο της εποχής του σιδήρου και τον μοναδικό ανεμόμυλο του 18^{ου} αι. στην κοινότητα του Αγίου Παντελεήμονα, με στάση στο βυζαντινό «Κάλε» και προορισμό τον μεταβυζαντινό ναό του Αγίου Νικολάου και τον αρχαιολογικό χώρο της Ελληνιστικής πόλης στην κοινότητα των Πετρών, προσφέρει μια μοναδική διαδρομή στο αρχαιολογικό παρελθόν της περιοχής, ανασυνθέτοντας απτά τη ζωή των κατοίκων στο πέρασμα των αιώνων.

Καθώς το απόγευμα προχωράει, παίρνουμε τον δρόμο της επιστροφής. Αν δεν είχαμε έρθει με το αυτοκίνητο, θα κατηφορίζαμε με μεγάλη ευχαρίστηση την πλαγιά, που μεσολαβεί από την βασιλική ως τον βόρειο περιμετρικό χωματόδρομο της λίμνης.

Ξεκινάμε με το αυτοκίνητο μια αργή, χαλαρή περιήγηση στον ομαλό χωματόδρομο, που εφάπτεται σχεδόν της ΒΑ όχθης της λίμνης. Πού και πού σταματάμε, παρατηρούμε και φωτογραφίζουμε μαγικές αντανακλάσεις του ουρανού, παραδοσιακή ψαρόβαρκα

Ο Αρχαιολόγος Ανδρέας Τσώκας
μπροστά στην ερειπωμένη
τρίκλιτη Βασιλική στον
λόφο «Κάλε».

στα καλάμια, λευκοσικινιάδες, κορμοράνους και φαλαρίδες. Να και μια μεγάλη ομάδα αργυροπελεκάνων από πλέουν αργά, με αρχοντική μεγαλοπρέπεια πάνω στα ήρεμα νερά.

Φτάνουμε στο ασβεστοχρισμένο ξωκκλήσι του **Αγίου Σωτήρα**, κτίσμα του **1929**, με τοιχοποιία που προέρχεται σε μεγάλο

βαθμό από αρχαίο οικοδομικό υλικό. Το βραχώδες λοφάκι πάνω απ' το ξωκκλήσι μας χαρίζει μια εκπληκτική θέα σ' όλη την έκταση της λίμνης αλλά και στα ερείπια της βασιλικής. Στα τέλη του Νοέμβρη επικρατεί απόλυτη άπνοια και ατμόσφαιρα ζεστή, σε μια από τις πιο ψυχρές ελληνικές περιοχές.

Στην πλατεία των Αγίων Κων/νου και Ελένης, εκτός από την ομώνυμη εκκλησία, δεσπόζει και το μεγαλόπρεπο κτίριο του παλιού Δημοτικού Σχολείου του 1920, που πρόκειται να στεγάσει το Αρχαιολογικό Μουσείο του Αμυνταίου.

ΠΕΡΙΗΓΗΣΗ ΣΤΟ ΑΜΥΝΤΑΙΟ ΚΑΙ ΣΤΙΣ ΥΠΟΛΟΙΠΕΣ ΛΙΜΝΕΣ

Νωρίς τα χαράματα κάθε μέρα, λίγο μετά τις έξι, μας ξυπνάει ένας ήχος πολύ χαρακτηριστικός: είναι ο θόρυβος στις σιδηροτροχιές από την μικρή τοπική αμαξοστοιχία, που εκτελεί το δρομολόγιο από Φλώρινα προς Έδεσσα και Θεσσαλονίκη. Να μια ολιγόωρη και πολύ ιδιαίτερη διαδρομή.

Καθώς ο ήλιος διαλύει το πρωινό αμίγχο, κατευθυνόμαστε στο κέντρο του Αμυνταίου. Εδώ συναντάμε τους σημερινούς ξεναγούς μας στην πόλη: τον **Στέλιο Γαβριλίδη**, φωτογράφο και εκδότη της 15ήμερης τοπικής εφημερίδας «**ΠΕΡΙΣΚΟΠΙΟ**» και τον οινολόγο και οινοποιό **Γιάννη Χατζή**.

Η περιήγησή μας αρχίζει από την κεντρική πλατεία **Αγίου Κωνσταντίνου και Ελένης**, που οφείλει την ονομασία

της στην μεγάλη ομώνυμη εκκλησία. Πολύ κοντά βρίσκεται το μνημείο Εθνικής Αντίστασης των ετών 1941-44. Λίγο νοτιότερα δεσπόζει το εντυπωσιακό σε διαστάσεις και αρχιτεκτονική Δημοτικό Σχολείο του 1920, που από χρόνια δεν λειτουργεί. Σ' αυτό το πολύ αξιόλογο σύμπλοκο υπάρχει η σκέψη να στεγασθεί το Αρχαιολογικό Μουσείο Αμυνταίου με ευρήματα της περιοχής.

Είναι τεράστια η έκταση της πλατείας, φτάνει τα 30 στέμματα. Η γενική της εικόνα ωστόσο, δεν μπορεί να διεκδικήσει βραβεία αρχιτεκτονικής, αφού τα κτίσματα που την περιβάλλουν είναι ετερόκλητα, αρκετά μάλιστα κακόγουστα. Διαφορετική είναι η όψη της διπλανής **Πλατείας της Αγοράς**, στα ανατολικά. Αυτή είναι πολύ μικρότερη αλλά και κατά πολύ γραφικότερη. Η διαφορά οφείλεται, τόσο στις περιορισμένες διαστάσεις όσο και -κυρίως- στην διατήρηση πολλών διώ-

Όψεις Αμυνταίου. Παραδοσιακός ξυλόφουρνος και κτίριο εξαιρετικής αρχιτεκτονικής.

φείο
ον Εφορμγιών
Αλέξανδρος
Αποστολίδης Τ.Β.

ACCESSORIES

SHOPPING THE

Στο ανατολικό τμήμα της πόλης του Αμυνταίου διατηρούνται πολλές παραδοσιακές γειτονιές. Η περιδιάβαση στα στενά δρομάκια μπορεί να αποκαλύψει συναρπαστικές όψεις μιας πόλης, που αγωνίζεται να διατηρήσει το παρελθόν της.

Μια χρωματιστή εικόνα από το παζάρι της Δευτέρας στην πόλη του Αμυνταίου.

ΦΩΤ. ΣΤ. ΓΑΒΡΙΛΙΔΗΣ

ροφων νεοκλασικών. Από εδώ αρχίζει και η κεντρική εμπορική οδός **Μ. Αλεξάνδρου**, που είχε κάποτε τρεις κινηματογράφους, εστιατόρια, ταβέρνες και πάμπολλα εμπορικά καταστήματα. Εδώ γινόταν και η παραδοσιακή βόλτα ως τα μέσα της δεκαετίας του '70 οπότε, με την εισβολή της τηλεόρασης, σταδιακά εκφυλίστηκε.

Περνάνε διαδοχικά από μπροστά μας δώροφα κτίρια με γραφεία ή κατοικίες

και χρονολογίες της δεκαετίας του '30. Ανάμεσά τους ισόγεια μικρομάγαζα, που έρχονται σε κραυγαλέα αντίθεση με το πενταώροφο Δημαρχείο, το ψηλότερο κτίριο του Αμυνταίου.

Βαδίζοντας την οδό της **5^{ης} Μερραχίας** ανακαλύπτουμε συνεχώς πολλές και γραφικές γωνιές. Σ' έναν στενό παράδρομο προς τα βόρεια, εμφανίζεται ένα χαμηλό πλινθόκτιστο ακατοίκητο και δίπλα του ακόμη ένα, με μια μπλιά κατάφορτη με

Ποικίλες εικόνες από τις παραδοσιακές γειτονιές του Αμυνταίου.

Ένα από τα παλαιότερα καζαναριά, εκτός από του Παντελή Χατζητρύφωνα, είναι και του εικονιζόμενου Κώστα Μπάτσιου.

ΦΩΤ. ΣΤ. ΓΑΒΡΙΛΙΔΗΣ

μικρά, εύγευστα μήλα. Λίγο πιο κάτω ξεχωρίζει ένα διώροφο νεοκλασσικό με στοιχεία εκλεκτικιστικά, που διατηρεί τους αρχικούς χρωματικούς τόνους σε ώχρα, λουλακί και ανοιχτό πρασινωπό. Σ' ένα άλλο νεοκλασσικό τα αναρριχητικά έχουν σφικταγκαλιάσει την καμινάδα, η αυλή είναι καλυμμένη με αγριόχορτα. Βρισκόμαστε ήδη στην γειτονιά του **Αγίου Γεωργίου**, με την ομώνυμη εκκλη-

σία. Απέναντί της το μακρύ, χαμηλό και πλινθόκτιστο, ακατοίκητο τώρα πια σπίτι της οικογένειας **Λιάνη**. Όλη τούτη η ευρύτερη γειτονιά αποπνέει την αύρα μιας άλλης εποχής.

-Εδώ γύρω ήταν κάποτε το παλιό Αμύνταιο, παρατηρεί ο Στέλιος. Θυμάμαι από την παιδική μου ηλικία, ότι τούτη την εποχή μοσχοβολούσε ο τόπος από δέκα τουλάχιστον ρακοκάζανα, που δούλευαν μέρα νύχτα.

Ό, τι έχει απομείνει από το πάλαι ποτέ εμβληματικό ξενοδοχείο «ΜΕΓΑΛΗ ΕΛΛΑΣ» των αδελφών Χατζή, που πρωτολειτούργησε στο Αμύνταιο το 1894.

Σήμερα έχουν απομείνει μόνον δύο. Τα ένα είναι του **Παντελή Χατζητρύφωνα**.

Στο καζαναριό του μας καλοδέχεται η μητέρα του η **κυρα-Ανθούλα**. Δοκιμάζουμε λίγο τσίπουρο και φυσικά παίρνουμε και μαζί μας.

Κοντά στα τελειώματα της 5^{ης} Μεραρχίας ανηφορίζουμε ελαφρά έναν τσιμεντόδρομο που, μετά από 100 περίπου μέτρα, μας βγάζει στον σιδηροδρομικό σταθμό. Εδώ, εξακολουθεί ν' αντιστέκεται στον χρόνο, το τμήμα του κτίσματος που απέμεινε από το πάλαι ποτέ εμβληματικό ξενοδοχείο «**ΜΕΓΑΛΗ ΕΛΛΑΣ**». Το ξενοδοχείο πρωτολειτούργησε το **1894** από τους αδελφούς **Χατζή** (ο ένας ήταν προπάππος του Γιάννη). Ακόμα και σήμερα μας εντυπωσιάζει η αρχιτεκτονική του όλου οικοδομήματος με τα συμπαγή τουβλάκια, την εκπληκτική θέα στο Καϊμακτσαλάν και στην λίμνη, ενώ παραμένει ακόμη πάνω από την κεντρική είσοδο η χρονολογία **1913**.

Καθώς επιστρέφουμε προς την πλατεία της Αγοράς, περνάμε από το θρυλικό - κάποτε - «Κουτούκι του μπαρμπα-Σταύρου», που δούλεψε από την δεκαετία του '40 ως το 1985. Το μαγαζί άφησε εποχή για την ατμόσφαιρα, τις καντάδες, την ποιότητα των μεζέδων αλλά και τους λογαριασμούς του μπαρμπα-Σταύρου.

-Χρέωνε ό,τι, θυμόταν, λέει ο Γιάννης, σπάνια το ίδιο ποσό για το ίδιο φαγητό.

Το πατροπαράδοτο έθιμο «τσιρί-βάρβαρα», με φωτιές που ανάβουν στις 3 Δεκεμβρίου, παραμονή της γιορτής της Αγ. Βαρβάρας, στις γειτονιές του Αμυνταίου.

Ο Γρηγόρης Ταμίλιας από το Λιμνοχώρι, κρατώντας μια μεγάλη τούρνα που ψάρεψε με τα δίκτυα του στα νερά της λίμνης Ζάζαρης.

ΖΑΖΑΡΗ ΚΑΙ ΧΕΙΜΑΔΙΤΙΔΑ

Επόμενος, πολύ επιθυμητός προορισμός, είναι οι δύο λίμνες στα ΝΔ της πόλης, η μικρούλα **Ζάζαρη** και η καλαμοσκεπάστη **Χειμαδίτιδα**. Είναι παράδοση, που τηρείται απαρέγκλιτα, όταν ο δρόμος μας φέρνει σ' αυτή την περιοχή: ν' αφιερώνουμε πάντα κάποιο χρόνο στις λίμνες του Αμυνταίου. Που, από την πλευρά τους, δεν παραλείπουν να ανταμείβουν την όρασή μας, φανερώνοντας διαφορετική όψη, κάθε φορά. Η υδάτινη επιφάνειά τους είναι άλλοτε λεία και ακύμαντη κι' άλλοτε ρυτιδωμένη και ταραγμένη, ειδυλλιακή στο φως του ήλιου και σκυθρωπή στη συννεφιά.

Τη σημερινή μέρα το πρόσωπο των λιμνών είναι λείο και αρυτίδωτο. Η Ζάζαρη μοιάζει με τεράστιο φυσικό καθρέφτη, που πάνω του αντικατοπτρίζονται με απίστευτη ευκρίνεια τα παραλίμνια

οπίτια από το **Λιμνοχώρι**, τα βουνά του **Νυμφαίου** κι ο ουρανός. Μια εξέλιξη στην λίμνη, που αντικρίζουμε για πρώτη φορά, είναι η πλωτή προβλήτα, που έχει εγκατασταθεί τα τελευταία χρόνια στην ανατολική όχθη, μπροστά στο χωριό. Είναι πολύ ευχάριστο να βαδίζουμε πολλές δεκάδες μέτρα προς το εσωτερικό της λίμνης, μόλις 40 πόντους πάνω από το νερό. Σε μικρή απόσταση, ανοικτά της προβλήτας ένας ψαράς στη βάρκα του σπκώνει τα δίκτυα, ριγμένα αποβραδής. Είναι ο **Γρηγόρης Ταμίλιας** από το Λιμνοχώρι. Πού και πού στραφταλίζουν στα δίκτυα του κάποια ψάρια. Είναι *τούρνες* και *πρικιά*, με μεγέθη διόλου ευκαταφρόνητα. Μια τούρνα, μάλιστα, πρέπει να ξεπερνάει το ενάμισι κιλό.

Από την Ζάζαρη κατευθυνόμαστε νότια προς την Χειμαδίτιδα. Ανάμεσα στις δύο λίμνες μεσολαβεί ένας χωματόδρομος, μήκους **2.2 χλμ**, ομαλός αλλά με μπόλι-

Γραφικό τμήμα της ακρολιμνιάς στην Ζάζαρη και πλωτή προβλήτα με ήμερες φαλαγίδες στην Χειμαδίτιδα.

Λίμνη Βεγορίτιδα. Οι αργυροπελεκάνοι όχι μόνον έχουν συνηθίσει αλλά και αποζητούν την παρέα των ψαράδων, με το αζημείωτο, φυσικά. ΦΩΤ. ΣΤ. ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗΣ

κες λακκούβες και λάσπες τούτη την εποχή. Με υψόμετρο **593μ.** η Χειμαδίτιδα, δέχεται μια ποσότητα των νερών της Ζάζαρης, που βρίσκεται λίγο ψηλότερα, σε υψόμετρο **602** μέτρων.

Υπάρχει κι εδώ μια αντίστοιχη προβλήτα, από την άκρη της οποίας ψαρεύουν κάποιοι με καλάμια. Στ' ανοιχτά σηκώνει τα δίχτυα του ένας ψαράς. Εντυπωσιακό στοιχείο της λίμνης είναι οι απέραντοι καλαμιώνες, ίσως οι πιο εκτεταμένοι που έχουμε δει ποτέ. Πολύ γραφική είναι και η παρουσία μιας ντουζίνας φαλαρίδων. Βουτάνε συνεχώς και πολύ χαριτωμένα μέσα στο νερό, σε απόσταση ελάχιστων μέτρων απ' την ακρολιμνιά και απολύτως ανεπηρέαστες από την ανθρώπινη παρουσία. Να κι ένας μοναχικός αργυροπελεκάνος. Παρ' όλο που βρίσκεται στ' ανοιχτά, φαντάζει τεράστιος σε σχέση με τις μικρούλες φαλαρίδες.

Ολοκληρώνουμε τις λιμναίες περιηγήσεις μας με μια σύντομη προσέγγιση

στον Άγιο Παντελεήμονα, στο ΝΔ άκρο της **Βεγορίτιδας**, της τρίτης μεγαλύτερης φυσικής λίμνης της Ελλάδας. Μεγαλύτερη είναι και η πλωτή προβλήτα, απ' την οποία κάποιοι ψαρεύουν με καλάμια. Μια πολύ ιδιαίτερη εικόνα κινεί την προσοχή μας. Είναι ένας φανοστάτης που, αντί να βρίσκεται στην ξηρά, εξέχει πάνω από την επιφάνεια της λίμνης, βυθισμένος τουλάχιστον κατά δύο μέτρα μέσα στο νερό. Είναι η συνέπεια, τα τελευταία χρόνια, της μεγάλης ανύψωσης των νερών της λίμνης, που έχουν εξαφανίσει αρκετά μέτρα ξηράς στην ακρολιμνιά.

Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΝΑΟΥΜΙΔΗ

Δεν θα μπορούσαμε να εγκαταλείψουμε την περιοχή του Αγίου Παντελεήμονα, χωρίς να γνωρίσουμε τα προϊόντα της οικογένειας Ναουμίδη. Η οποία, από το 2007, έχει δημιουργήσει μια πρωτοποριακή μονάδα αξιοποίησης και πρώ-

Wind-surfers δεν συναντάει κανείς μόνον στην θάλασσα αλλά και στην εκτεταμένη υδάτινη επιφάνεια της λίμνης Βεγορίτιδας. ΦΩΤ. ΣΤ. ΓΑΒΡΙΛΙΔΗΣ

Στις εξαιρετικές εγκαταστάσεις της οικογένειας Ναουμίδη είναι μοναδική η γευστική εμπειρία της μεγάλης ποικιλίας των προϊόντων από κόκκινη πιπεριά.

θησης της αυθεντικής «**Πιπεριάς Φλωρίνης**».

Σε υψόμετρο 610 μέτρων εκτείνονται τα 80 στρέμματα του κτήματος όπου παράγεται, με συνθήκες βιοκαλλιέργειας, η περίφημη Κόκκινη Πιπεριά. Δίπλα στο κτήμα βρίσκονται οι πετρόχτιστες εγκαταστάσεις της μονάδας. Εκεί δοκιμάζουμε μια εκπληκτική ποικιλία προϊόντων, που παράγονται με αποκλειστική πρώτη ύλη την πιπεριά. Είναι γεύσεις πρωτόγνωρες, όπως οι Μουστοπιπεριές, τα Αλείμματα ψητής πιπεριάς (χαβιάρι, φιλετοπιπεριάς κόκκινο και πράσινο), η Μελιτζανοπιπεριά και Ντοματοπιπεριά, οι Σάλτσες Πιπεριάς με βασιλομανίταρο ή με Ντομάτα και Σταφύλι, η Μαρμελάδα Πιπεριάς και τόσα άλλα ακόμα.

Περνάμε διαδοχικά από γεύση σε γεύση και μένουμε έκπληκτοι από τις μεταμορφώσεις και τις εφαρμογές που μπορεί να

έχει το υπέροχο αυτό προϊόν. Λίγο αργότερα, απολαμβάνουμε κάποια εξάισια εδέσματα που μας προτείνει ο **Άγγελος Ναουμίδης** στην οικογενειακή ταβέρνα, με υπέροχη θέα στην Βεγορίτιδα.

Στην περιοχή του Αμυνταίου αξίζει να επισκεφθούμε δύο ακόμα «γαστρονομικά σημεία αναφοράς». Είναι η ταβέρνα «**Ο ΘΩΜΑΣ**», του **Νίκου Πασπάλη** και της οικογένειάς του στο Σκλήθρο (ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΠΑΝΟΡΑΜΑ τεύχος 20, 2001) και το εστιατόριο του **Νίκου Κοντοσώρου** στο **Ξινό Νερό** (ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΠΑΝΟΡΑΜΑ τεύχος 37, 2004). Βραβευμένοι σεφ και οι δύο έχουν χαράξει εδώ και πολλά χρόνια μια εξαιρετική και συνεπή πορεία δημιουργίας παραδοσιακών εδεσμάτων από ντόπιες πρώτες ύλες, παράλληλα με μια εκπληκτική -σε ποιότητα και ποικιλία- κάβα εξαιρετικών κρασιών.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Το τελευταίο βράδυ ο Στέλιος Γαβριηλίδης προτείνει ένα αποχαιρετιστήριο κρασάκι στα υψίπεδα του Νυμφαίου, στο εμβληματικό ξενοδοχείο «**ΛΑ ΜΟΑΡΑ**».

-Τον τελευταίο καιρό το εξαιρετικό ξενοδοχείο έχει αναβαθμιστεί, την διεύθυνσή του έχει αναλάβει ο **Γιάννης Ιατρίδης** και την κουζίνα του ο **Δημήτρης Νούλης**, λέει ο Στέλιος.

Είχαμε γνωρίσει τον Γιάννη ως διευθυντικό στέλεχος της TOYOTA που στήριζε με κάθε τρόπο το νεοφώτιστο τότε περιοδικό μας. Και τον Δημήτρη πάλι ως τον πρωτοπόρο ιδιοκτήτη εστιατόρα του θρυλικού «**Μπέχτσιναρ**», στα μετέπειτα διάσημα «**Λαδάδικα**».

Ανοίγουν διάπλατα οι αγκαλιές των παλιών μας φίλων και τα τσουγκρίζουμε με περίσσια αγαλλίαση τα ποτήρια, καθώς γευόμαστε τις εξάισιες γεύσεις του Δημήτρη. Είμαστε βέβαιοι, πως η επόμενη επίσκεψή μας στην περιοχή θα έχει ως βάση εξόρμησης το Νυμφαίο.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Ευχαριστούμε θερμά την ομάδα των αρχαιολόγων που με τα κείμενά τους μας συνέδραμαν στο έργο μας: **Πανίκο Χρυσοστόμου**, **Ελπινίκη Ναούμ**, **Ανδρέα Τσώκα**.

Την αρχαιολόγο **Μαρία Τσονοπούλου** για την ξενάγησή της. Το φωτογράφο και εκδότη **Στέλιο Γαβριηλίδη**.

Τον οινολόγο και οινοποιό **Γιάννη Χα-**

τζή για τις πολλές και σημαντικές βοήθειες. Τους καλούς φίλους **Γιάννη Ιατρίδη** και **Δημήτρη Νούλη**, του ξενοδοχείου «**ΛΑ ΜΟΑΡΑ**».

Τέλος ιδιαίτερες ευχαριστίες οφείλουμε στην διεύθυνση και στο προσωπικό του ξενοδοχείου «**ΑΤΕΡΟΝ**». Η θέα ήταν εντυπωσιακή και η φιλοξενία εξαιρετική, ενώ η μεγάλη συλλογή των παλιών ραδιοφώνων, έφερε στο νου την αύρα μιας ρομαντικής εποχής. **www.ateron.gr**, **Τηλ. 23860 20000**

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ ΠΕΤΡΩΝ

- Αδάμ - Βελένη Π., «Πρώτες ειδήσεις για μια ελληνιστική πόλη στη Δυτική Μακεδονία», Πρακτικά του XII Διεθνούς Συνεδρίου Κλασικής Αρχαιολογίας, τ. 4, Αθήνα 1988, 7-11.

- Αδάμ - Βελένη Π., Πέτρες Φλώρινας, Περιήγηση σε μια ελληνιστική πόλη, Θεσσαλονίκη 1998.

- Ναούμ Ε., «Πέτρες 2011-2014», ΑΕΜΘ 28, 2014 (υπό εκτύπωση).

Αρχική πρόθεση του περιοδικού ήταν να συμπεριλάβει και ένα διαχρονικό οινικό οδοιπορικό της περιοχής του Αμυνταίου, γραμμένο από τον οινολόγο - οινοποιό Γιάννη Χατζή. Ωστόσο, η σημαντικότητα και ο πλούτος των αρχαιολογικών στοιχείων, μας επιβάλλουν να ασχοληθούμε σε προσεχές τεύχος, με ένα αυτοτελές άρθρο, για την οινική παράδοση του Αμυνταίου.

